

Радослав Мишев / Radoslav Mishev

АВСТРО-УНГАРСКИТЕ ВОЕННОСТРАТЕГИЧЕСКИ ПЛАНОВЕ В НАЧАЛОТО НА ПЪРВАТА СВЕТОВНА ВОЙНА 1914–1915 Г.

Austria-Hungary's military strategic plans in the beginning of the First World War 1914–1915

Summary: *The following article regards the military strategic plans that Austria-Hungary has in the eve and beginning period of the First World War. The whole military planning of the austrian-hungarian General headquarter is dependent and fatally committed with the german plan "Schliften". If the implementation of the german military program goes wrong, Wien would be bereaved from the opportunity to maneuver as it happens in the crucial 1917-1918. Austria-Hungary also accepts the scheme for war on two fronts, which occurs to be an impossible task. The dualistic monarchy's armies not only cannot stop the Russian military forces of the Eastern front, but they also cannot accomplish the "military decision" against Serbia on their own. The accepted doctrine for the fast war also turns out to be wrong.*

Key words: *military strategic plans; Conrad von Hoetzendorf; Balkans, austrian-hungarian army.*

Военностратегическото планиране играе важна роля във военната и външнополитическа активност на държавите като неговото прилагане има различен резонанс. Факт е, че често пъти продължителната работа на генералните щабове върху изготвянето на планове за войни не е гаранция за очаквания ефект в тяхното начало и край. Без да даваме много примери само ще изтъкнем случаите с Първата и Втора световни войни, в които германското и австро-унгарско военно планиране (при първата война) претърпяват пълно фиаско. От друга страна, евентуалната необходимост от продължение на политиката с други средства – войната, го прави неизбежно. Според нас по-задълбоченият поглед върху военните планове ще помогне да се прецени дали те са подпомогнали, или подвели управляващите елити при вземането на съдбоносни решения.

Военното планиране на Австро-Унгария в навечерието и началото на Първата световна война се влияе най-малко от три фактора – развитието на военната теория в края на XIX и началото на XX век, конкретните външнополитически и геополитически цели на Хабсбургската държава и задължителната необходимост от синхронизация с военностратегическите планове на водещия

и могъщ германски съюзник. В края на XIX и началото на XX век във военното дело са изключително актуални няколко основни принципа, мотивирани от Гражданската война в САЩ 1861–1865 г. и войните за обединение на Германия и Италия през втората половина на XIX век. Въз основа на техния опит се създават историческите и военни предпоставки на военната доктрина за бързата война, често пъти съпроводжана с идеята за превантивната война. Тя се налага и доминира във военните разбирания на германския Генерален щаб и тъй като Вторият Райх и Австро-Унгария в продължение на 39 години са съюзници теорията на бързата война завоюва силни позиции и в австро-унгарския Генерален щаб. Втората важна теза е за бързата мобилизация и съсредоточаване на войските на основния театър на военните действия. В синтезиран вид можем да открием следните основни моменти на военната теория, които са актуални на границата между XIX–XX век: 1. Важната роля на железопътните линии и другите съобщителни средства. 2. Господстващата идея за бързата война. 3. Съдбоносната роля на бързата мобилизация на въоръжените сили. 4. Превъоръжаване с най-новите системи скорострелни оръжия.

Досега историята на Австро-Унгария е била обект на немалко задълбочени изследвания. Все още обаче има какво да се желае относно детайлно и прецизно изследване на нейното военно планиране. Дали то е адекватно на тогавашните постижения във военната теория, техника и практика? Доколко успешно австро-унгарските военнoстратегически концепции удовлетворяват интересите на Австро-Унгария и какъв е балансът между тях и военното планиране на Втория райх? В каква степен и изгода е налице ефективно сътрудничество между Берлин и Виена? В този смисъл е много важно да се изясни същественният теоретичен проблем за възможността за стиковане на различните държавни интереси във военното коалиционно планиране, а конкретно за случая дали то е най-удачно с оглед и на изхода от Първата световна война Затова в настоящата статия се опитваме да поставим въпроса за австро-унгарските военнoстратегически планове в навечерието и началния период на Първата световна война.

* * *

В началото на XX век между Австро-Унгария и Втория райх се развива много добро военно сътрудничество в рамките на Тройния съюз като цялостна координация и двустранно. В тази област особено позитивни резултати се отбелязват във взаимодействието между началниците на Генералните щабове Хелмут фон Молтке и Франц Конрад фон Хьотцендорф. Последният е началник на Генералния щаб на общите въоръжени сили от 1906 до 1911 г. и през 1912–1917 г. И двамата имат репутация на привърженици на бързите и офанзивни военни действия, като инициативата за по-активно военно планиране и офанзивна политика на Балканите идва от генерал Конрад фон Хьотцендорф. Според някои автори от Берлинския конгрес до Първата световна война „ястребът“ генерал Конрад предлага десетки пъти дуалистичната монархия да обяви война на

Сърбия. Само от 1906 до 1913 г. генерал Конрад отправя 7 меморандума до държавното ръководство на дуалистичната държава с предложение за война срещу Сърбия. Негова е фразата „Народ без военна служба е народ без чест“. Общо взето Конрад вярно определя външните и вътрешни заплахи за бъдещето на Хабсбургската държава, но абсолютизира чисто военните методи, което понякога идва в повече на някои от ръководните австро-унгарски фактори. Според генерал Хьотцендорф Австро-Унгария стои пред въпроса или военна офанзива и възможно спасение, или без военна инициатива обаче сигурна смърт. Деструктивните сили отвътре и враговете отвън често пъти вървели ръка за ръка. Спасението на монархията било в успешна военна операция, укрепването на централната сила и с това единството на нациите и партиите¹. В началото на 1909 г. той скицира външнополитическата ситуация за Австро-германския съюз като прогнозира неговите вероятни противници. Конрад ситуира като евентуални врагове Франция, Русия, Сърбия и Черна гора, докато България, Гърция и Османската империя на този етап не били реално предвидими. Според генерал Хьотцендорф Италия щяла да пази неутралитет, а Румъния ще спази договора на Тройния или Двоен съюз. Балканските войни обаче предизвикват ново разместване на силите. За Конрад е без съмнение, че България израства като опорен пункт на австро-унгарската балканска политика едва в навечерието и през Балканските войни. На 26 май 1911 г. Конрад изказва опасенията си пред генерал Х. Молтке за неяснота в българската политика и възможността Румъния да бъде блокирана от България. Според него България е основен строител и фактор в Балканския съюз. В разгара на Първата балканска война, на 8 ноември 1912 г. генерал Конрад ф. Хьотцендорф лансира два варианта за действие. Първият предвижда дуалистичната монархия да окупира Албания и да предложи на Великите сили формиране на автономна албанска държава. Това обаче било осъществимо само ако не се наложи да се воюва с Русия, Италия и Балканския съюз. Вторият препоръчва въоръжена изчаквателна позиция до удобен за империята момент. По време на Балканските войни Конрад дава много добра оценка за качествата на българската армия.

Още по време на Анексионната криза генерал Хьотцендорф гарнира своите военни планове и с идеи за териториални промени. Според него Нишката област следва да остане под австро-унгарско влияние, а Пиротско, Зайчарско и Неготинско трябва да се предадат на България. Обсъжда се и въпросът за трайно усвояване на Белград. През годините на Балканските войни Конрад фон Хьотцендорф настоява за превантивна война срещу Сърбия с цел тя да бъде кооптирана към дуалистичната монархия подобно на Бавария към Втория райх. Генерал Конрад остава твърдо убеден, че през 1908–1909 и 1913 г. Австро-Унгария е пропуснала своите шансове да реши спора с основния си опонент на Балканите – Сърбия². Според образния израз на генерала през 1908–1909 г. имало игра с открити карти, през 1912–1913 г. игра със шанса, а сега (1914 г.) игра вабанк. Междувременно през 1913 г. военният министър Мориц фон Ауфенберг е скептичен спрямо евентуална война едновременно срещу Русия

и Сърбия, като казва, че шансовете са 2 към 3 срещу Австро-Унгария. Любопитно е, че още през 1866 г. генералщабният офицер Грундорф фон Зебегени след пътуване във войната срещу Дания подчертава, че австрийската армия е „лятна армия“, която няма да може да издържи на един зимен поход в Русия. След Сараевският атентат, на 5 юли 1914 г. кайзер Франц Йосиф приема на аудиенция генерал Конрад фон Хьотцендорф. Императорът е съвършено наясно със сериозността на положението, а генерал Конрад изразява мнение за незабавно обявяване война на Сърбия. Монархът се съгласява, че това е напълно правилно, но изказва съмнение как ще се води война, ако всички и особено Русия се нахвърлят върху Австро-Унгария. Конрад обръща внимание на подкрепата на Германия, но на този етап кайзерът не е сигурен в Берлин³. Понататък обаче Вторият райх декларира твърдата си подкрепа и Австро-Унгария тръгва по пътя към войната, която ще се трансформира от локална в европейска и световна.

Първата световна война се явява логично и своеобразно продължение на военната и политическа история на XIX век. С нея приключва епохата на либералните държави и „европейския концерт“. Войната не само продължава, но и доразвива традициите на революционните и наполеоновите войни. От Наполеон до Хинденбург военната стратегия се развива заедно с еволюцията на обществата и световната война бетонира неизбежността на максималната мобилизация на народите, т.е. наборната армия. От друга страна, тя изисква нов подход при планирането и воденето на военните операции, който се различава от епохата на „семейните“ и революционните войни. Годината 1914 откроява ревизия на дотогавашните доктрини за характера на войната⁴.

От сключването на съюзния договор с Германия на 7 октомври 1879 г. до Първата световна война Генералният щаб на австро-унгарската армия разработва планове за операции при вероятни случаи на войни. За 25 години преди Първата световна война е установена система от оперативни комбинации със следната същност: Тя съдържа три оперативни ешалона от 1100 батальона пехота. Първият ешалон („А“ staffel) включва повече от половината от армията – 7/12 срещу Русия. Състои се от 28 пехотни и 10 кавалерийски дивизии, като следва да се дислоцира в Източна Галиция за 18 дни. Вторият ешалон („В“ staffel) е наричан още „минимална група Балкани“ и се съсредоточава срещу Сърбия и Черна Гора, като в него влизат 8 пехотни дивизии. В мирно време те са обединени в три корпуса. Третият ешалон („С“ staffel) обхваща по-малко от ¼ от въоръжените сили – 12 пехотни и 1 кавалерийска дивизия. Те представляват стратегически резерв и в случай, че Русия остане спокойна, следва, заедно с още 2 кавалерийски дивизии от първи ешалон, да се прехвърлят към фронта срещу Сърбия. Ако обаче Руската империя се включи във войната ешалон „С“ трябва да се превози за 18 дни на Източния фронт. Според Конрад ешалоните „А“ и „С“ трябвало веднага да настъпят в Русия, тъй като евентуална отбранителна стратегия била смъртоносна за империята. Офанзивното поведение обслужвало плана „Шлифен“ и давало възможности за бъдещи успехи.

През 1913–1914 г. генерал К. Ф. Хьотцендорф обаче прави някои корекции на този план. Съмненията относно бъдещото италианско поведение принуждават генерал Х. Молтке младши да обещае 4 германски пехотни дивизии да се разположат в Силезия заедно с тамошния ландвер. По такъв начин германските дивизии в Източна Прусия са намалени и остават 9. Всичко това довежда до факта тежестта на руските удари да бъде понасян главно от Австро-Унгария, без крупна германска подкрепа. С дистанцирането на Румъния от Тройния съюз се налага нова корекция на този военен план, защото австро-унгарската група армии в Източна Галиция е отдръпната назад.

Като началник на Генералния щаб на австро-унгарската армия Конрад ф. Хьотцендорф планира два основни военни театъра за дунавската монархия – срещу Сърбия и Русия, като виенската военна стратегия трябва да се нагажда към тях. С оглед на това се предвиждат споменатите три групи армии. Паралелно с това генерал Хьотцендорф има предвид и варианта за евентуална война на повече фронтове. В това отношение той трябва да се съобразява с Италия, но неизменно остава желанието за военни действия срещу Сърбия. По такъв начин генерал Хьотцендорф разполага с два военни плана – „А“ за едновременна война срещу Русия и Сърбия и „В“ – за война само срещу Сърбия. Поради германския натиск да се ангажират повече сили на изток Конрад прилага план „А“ и така една от шестте армии остава пасивна. През есента на 1913 г. австро-унгарската фронтова линия на Източния фронт трябвало да изглежда по следния начин: Устието на р. Сан – Рава Руски – Жолкиев – Злочов – Тарнопол – р. Серет. Към 1 април 1914 г. това разгръщане е утвърдено и през същата година Конрад разработва нов план с цел усвояване на линията Сан – Днестър. Към 28 юли 1914 г. завършва цялата тази дейност по планиране на бъдещите военни операции. На Сръбския фронт втора австро-унгарска армия се разполага по течението на реките Сава и Дунав от двете страни на Белград. Пета армия заема левия бряг на р. Дрин до вливането и в Сава, а шеста армия се дислоцира в Босна между Сараево и сръбската граница. Като цяло германското Главно командване се отнася пренебрежително спрямо военните възможности на Австро-Унгария. Освен това между съюзниците от Тройния съюз няма военни конвенции и не са уточнени евентуалните насоки на военните операции, тъй като в Берлин се опасяват от изтичане на информация⁵

От 1908 до 1912 г. той все повече мисли за превантивна война срещу Русия, преди тя да е завършила своята военна програма и особено железопътните отсечки към западната граница на Руската империя. През юни 1914 г. в духа на грандоманските милитаристични идеи дори се мисли, че ако дунавската монархия се концентрира военно главно срещу Сърбия и остави само малко войски срещу Русия, Германия е достатъчно могъща да води война на два фронта. Конрад обаче бил наясно, че в действителност поради изискванията на плана „Шлифен“, не може да се очаква задоволителна германска сила на източния военен театър. Генерал Молтке отлично познава военните ефективи на дуалистичната монархия и също е убеден, че Австро-Унгария трудно може

да осъществи самостоятелна военна офанзива на Източния фронт и за нея е по-реално да се защитава на отбранителни линии в Карпатските планини. Въпреки това германският интерес изисква евентуални австро-унгарски атаки на Източния фронт с цел ангажиране на повече руски армии и по такъв начин улесняване провеждането на плана „Шлифен“. Затова през август 1914 г. генерал Молтке младши казва на австро-унгарския офицер за свръзка Йозеф граф Щюржк – „Вие имате добра армия. Ударете руснаците!“. Тази фраза едва ли е искрена, просто трябвало да се обслужи провеждането на плана „Шлифен“. Германското Главно командване заема позицията, че Конрад спокойно може да започне настъпление на изток. Поради тази причина, още по време на избухването на войната Германия перманентно съветва австро-унгарското главно командване да не си разкъсва силите и срещу Сърбия, а да съсредоточи главните военни ефективи на изток. Вижда се как германската военна концепция практически подчинява австро-унгарските военни планове на своя интерес. В интерес на истината до 1914 г. генерал Конрад се съмнява в способностите на германската военна машина навреме да прехвърли достатъчно войски на изток, но по принцип не се отклонява от разбирателството с могъщия съюзник. Същевременно като много сериозен проблем се откроява необходимостта да се гарантира взаимодействие между австро-унгарската северна и германската южна армия на изток. Германското главно командване смята, че чак след очакваната победа над Франция, Австро-Унгария следва да търси успехи на фронта срещу балканските си противници Сърбия и Черна гора⁶.

Обикновено военните планове и съгласувания са най-слабото място на военнополитическите коалиции. Генерал-полковник Лудвиг Бек в една своя студия от 1939 г. твърди, че през 1914 г. Германия не разполага със систематично и подробно разработен военен план, като се мотивира с определението на военния теоретик Клаузевиц за военен план. През 1913 г. генерал Молтке младши изказва мислите си по този въпрос в „Поведението на Германия при една война на Тройния съюз“. Според него основната задача е да се нанесе решителен удар на запад, като австро-унгарската армия, без германска подкрепа, трябвало да бъде дефанзивна на изток. Дуалистичната монархия може да се активизира срещу Русия само ако германските войски ангажират сериозни руски сили при р. Нарев. През август – септември 1914 г. Австро-Унгария трябва, ако Русия не атакува, да обезпечавя фронтите срещу Русия, Сърбия и Черна гора и същевременно да има грижа за Италия и Румъния. Както се вижда, военната ситуация е доста сложна и с основание възниква въпросът кой от тези варианти да бъде офанзивен? За разлика от Австро-Унгария, Германия съсредоточава всичко на запад и оставя само една армия в Източна Прусия. Конрад иска война срещу Сърбия, но му е ясно, че не може едновременно да настъпва с големи сили срещу Белград и на изток. Затова във Виена се мисли, че по-подходяща за офанзива е Североизточна Сърбия, тъй като при евентуален избухнал удар на Русия в подкрепа на Белград може полесно да се прехвърлят войски на изток. По такъв начин всяка акция срещу Сърбия зависи и от фронта в Галиция.

Междувременно се налага съгласуване и на военноморското сътрудничество между Германия и Австро-Унгария. На 3 юни 1913 г. по германска инициатива във Виена започват съвместни разговори под ръководството на австро-унгарския контраадмирал Кайлер фон Калтенфелс с цел уточняване на съвместни военноморски цели. В резултат на проведените преговори на 1 ноември влиза в сила постигнатото споразумение, чрез което австро-унгарският адмирал Хаус получава командването на обединените флоти в региона (Адриатика и Средиземноморието) и се съгласува формирането на общ щаб от морски офицери. Същевременно германският адмиралски щаб изработва обща сигнална книга, която влиза в сила от септември 1914 г. Въпросът за общо командване на германските и австро-унгарски армии срещу Русия обаче не е решен. От друга страна, относно командването на флота в Средиземноморието предявява претенции и Италия. На практика в австро-италианските морски отношения се чувстват противоречията между тях в района на Средиземно море. Австро-Унгария заявява, че се нуждае от няколко сигурни изхода към световните океани и морета. Виена иска германско военноморско присъствие в Средиземно море с цел да се въздейства за подобряване на австро-италианското сътрудничество. Ясно било, че съвместните военноморски интереси на Рим и Виена се нуждаят от ефикасна отбрана на Адриатика и защита на западното крайбрежие на Италия. За обединените военноморски сили на Тройния съюз специално значение имат Месина и Гаета. Месина е място за дислокация и снабдяване на австро-унгарския флот, а Гаета за германските бойни кораби с цел да нападат френските транспорти от Северна Африка към френските средиземноморски пристанища. Преди избухването на войната италианският адмиралски щаб информира, че подготовката на Гаета за германските бойни кораби почти приключва. След отклоняването на Италия от Тройния съюз и невключването ѝ като техен съюзник в началото на Първата световна война, австро-унгарският военноморски флот получава задачата да охранява адриатическото крайбрежие на монархията и да осигурява армията от военните пристанища Пола, Катаро и Шибеник. Както Германия, Австро-Унгария също няма систематичен и подробно разработен военен план⁷.

В областта на военнотехническата конкретика положението е следното: На Източния фронт между реките Буг и Вайхзел следва да бъдат дислоцирани 4+1 австро-унгарски армии. След това двете армии на левия фланг трябва да завият на изток и съвместно с 2 или 3 армии от десния фланг има за задача да ударят русите в района на Проскуров и Ровно. По такъв начин може да се пробва изтласкване на основната маса руски армии към Черно море или Киев и да се реализира връзка север – юг през блатистите райони на Полесието. В действителност, поради очакваното отпадане на Румъния от съюзническите си задължения към Централните сили, малко преди избухването на войната настъплението зад Днестър и Сана е отложено с цел да се избегне руски обхват на източния фланг. Изглежда основателно съществуващото мнение, че австро-

унгарският Генерален щаб няма равен на себе си в еластичността и напасването на военните планове в сравнение с другите велики държави.

През 1914 г. германските военни сили на изток обхващат не повече от 13 дивизии, от които 9 редовни, резервни и 1 кавалерийска дивизия, което съответства на плана „Шлифен“, но не е достатъчно, за да се справи с масирано руско настъпление. През май 1914 г. в Карлсбад се провежда съвещание на Молтке и Конрад, от което генерал Хьотцендорф си отива изпълнен със скептицизъм относно изгледите за бързи успехи на германците на запад и съответно бързо и навременно прехвърляне на армии на изток. При своя престой във Виена на 24 януари 1913 г. генерал-майор граф Валдерзее уточнява, че две резервни германски дивизии в Силезия ще осигуряват срещу Ченстохов и същевременно ще охраняват железопътната линия Виена – Краков – Пшемисъл. Преди това Германия обещава силезийските дивизии за подкрепа срещу Италия? Тези уверения обаче са за 1913 г., тъй като при съвместните разговори през 1914 г. винаги се обсъжда въпросът за подсилване на германската източна армия чрез резервни и запасни дивизии. В самото начало на войната, на 3 август 1914 г., германският Генерален щаб успокояващо обещава на Австро-Унгария 4½ корпуса по посока на Зидлице, командвани от генерал Притвиц. Междувременно Конрад имал уговорка с Молтке за обмен на преценки и формиране на основните положения на оперативните планове.

Във военнотехнически аспект ефективите на дуалистичната монархия се определят от следните показатели.: От 22 до 29% от мъжете били действително военно задължени, приблизително колкото в Италия. В Русия военно задължени са 37%, в Германия – 40% и Франция 86%. Също във Франция на 65 граждани се пада 1 войник, Германия – 1 на 98, докато в дунавската монархия съотношението е 1 на 128. През 1914 г. в Третата френска република в армията са призовани 8%, а в Австро-Унгария са 2,75%. Също през 1914 г. армията на Франц Йосиф разполага със 159 500 наборници, други 7260 за босненско-херцеговинските части и още 25 000 за ландвера и хонведа. Хабсбургската държава е разделена на 16 военни окръга, съответстващи на корпусните области. Вследствие на това в империята реално функционират 110 пехотни полка и 30 батальона полеви стрелци. Освен това има още 40 пехотни полка ландвер, 32 пехотни полка хонвед, 42 кавалерийски полка, 6 полка улани и 10 полка хусари. В артилерийско отношение са обезпечени с 56 полски и 10 планински артилерийски полка, тежки и нормални гаубични дивизиони и др. В обобщен вид при война Австро-Унгария разполага със 17 армейски корпуса, включващи 50 пехотни и 11 кавалерийски дивизии, 36 маршови бригади от ландшурма и около 2600 оръдия с различен калибър. Освен това в началото на военните действия хабсбургските въоръжени сили имат 39 самолета и 85 пилоти, всичко 9 авиационни роти и 1 авиационно морско отделение. Самолетите са въоръжени с ръчни картечници и малки авиационни бомби, хвърляни ръчно. Заедно с това се използват 12 балонни отделения. Военният флот се командва от военноморската секция на военното министерство, няма ландвер и от 1913 г. неговият щаб е

разположен във военноморската база Пола⁸. От 450 000 войници и офицери в мирно време по време на войната австро-унгарската армия нараства на 3 400 000 души. Те са групирани в 6 армии и една армейска група, 48 пехотни, 2 ландшурм и споменатите 11 кавалерийски дивизии. Към тях следва да се прибавят 41 маршови и ландшурм бригади, 1094 батальона, 425 ескадрона, 483 батареи, 224 крепостни артилерийски роти, 155 технически, 15 авиационни и 6 велосипедни роти. Военноморският флот наброява 12 броненосци, 7 крайцера, 18 разрушителя, 55 торпедоносци, 6 подводни лодки и 6 монитора от Дунавската флотилия. Преценява се, че духът на армията е добър, по-нисък при чешките и румънски и по-висок при немските и маджарски части⁹.

Силно влияние върху военните отношения между Виена и Берлин упражнява доктрината за огромното значение на първите битки. Много съществена роля имат възможностите и съотношението между двете армии. При сключването на съюза то е 4:3 в полза на Германия, 2:1 през 1914 г. и повече от 3:1 – 1917 г. При формирането на съюза германските дивизии са 55 спрямо 42 австро-унгарски, към избухването на Първата световна война съотношението решително се променя на 87 ½ към 50 пехотни дивизии и през 1918 г. 250:75.

С избухването на Първата световна война веднага проличават гибелните пропуски в австро-унгарската военна кампания, недостатъците във военното планиране, лошата подготовка и снаряжение и най-вече лошото командване. Наистина в началния етап на войната, както и в другите участващи държави, националностите на дуалистичната монархия демонстрират патриотичен ентузиазъм, дори частично в някои славянски лендери. Изглеждало, че и хабсбургската армия ще се представи добре, тъй като нейната дисциплина остава задоволителна до края на войната. Това обаче са подвеждащи явления. Недостатъчното финансиране на армията в десетилетието преди войната и фаталните грешки на въодушевения милитарист генерал Конрад фон Хьютцендорф допълнително утежняват слабостите от материален и финансов характер. Въпреки че е много добър военен експерт и прогнозатор, когато е изправен пред известната и неизбежна война на два и повече фронта генерал Конрад показва безсилие. Той се двоуми между фронтите срещу Русия и Сърбия и това води до хаос в мобилизацията, обезсмъртен от Ярослав Хашек в неговия бележит роман „Приключенията на добрия войник Швейк през Световната война“. Независимо от помпозните изявления, през август австро-унгарските войски не успяват да се справят със Сърбия, а след като не получават обещаната подкрепа от Германия на изток през септември са принудени да отстъпят Лемберг и се изтеглят към Карпатските планини. Едва през декември с германска подкрепа постигат частични резултати. Загубите на Австро-Унгария обаче са огромни. На този начален етап тя губи 4/5 от пехотата и половината от офицерите. Както пише Стивън Белър тя никога няма да се възстанови напълно след тези поражения¹⁰.

Провалът на военното планиране на Германия и Австро-Унгария и първоначалните военни неуспехи водят до бързо угасване на демонстрирания дотогава оптимизъм. Неочаквано фиаско претърпяват дългогодишните планове на

австро-унгарските генерали за разиграване и спечелване на „евентуалния случай“¹¹. Към края на 1914 г. и за най-големите оптимисти става ясно, че планът за бърза война претърпява крушение и предстои продължителна и изтощителна война. Самият германски генералитет вече е осъзнал, че Вторият райх се намира в отбранителна позиция¹². Липсата на бърз успех, високата кръвава цена и другите несгоди на военната конюнктура активират вътрешните трудности и противоречия. Войната на изток и на балканския фронт силно утежнява положението на империята, която ще изнемогва до своята гибел като държава в края на Първата световна война

* * *

Според сполучливия анализ на Х. Кисинджър продължително време международните отношения в Европа се развиват под натиска от периферията към центъра. Това продължава до възхода на новите държави Германия и Италия, които започват да упражняват натиск от центъра към периферията. На тези изисквания трябва да бъдат подчинени и изготвяните военностратегически планове. В последна сметка обаче чрез двете световни войни периферията отново надделява над центъра и това повдига въпроса за ефективността и на военното планиране.

Анализът на военното планиране на двете водещи държави в Централните сили показва, че още от началото, поради редица причини, Австро-Унгария е поставена в позицията на подчинена сила. Това означава, че началото на съвместните военни консултации и планиране поставя и началото на края на Хабсбургската държава като напълно самостоятелен военнополитически субект, т.е. край на опитите за великоавстрийска политика, въпреки че определени фактори в империята понякога се опитват да я прокарват. Вътрешнополитическата слабост на дунавската монархия намира своя еквивалент в перманентната необходимост от „братското“ рамо на могъщия германски съюзник. Традицията и практиката войниците от различните националности да са единни и да се бият храбро за империята и кайзера доминира само до Прусско-австрийската война от 1866 г. Взривът на национализма в Средна Европа през средата на XIX и началото на XX век влошава бойните качества на австро-унгарската армия. В мирно и военно време монархията прибягва до тактиката славяните да служат предимно към италианската граница, а по-хомогенните унгарски и немски подразделения на изток. През тежките години на Първата световна война обаче вече няма възможности този подход да се реализира с необходимия капацитет. Само тези обстоятелства са напълно достатъчни да се направи изводът, че между Виена и Берлин няма условия за равноправно и коректно военно сътрудничество.

Цялостното военно планиране на австро-унгарския Генерален щаб е подчинено и фатално обвързано с германския военен план „Шлифен“. Планът „Шлифен“ обаче е класически пример за това как желаното се абсолютизира

като възможно. Освен това той е бил известен на Съглашението. Затова през 1914 г. руското Главно командване взема блестящото решение ненапълно комплектуваните руски дивизии да настъпят в Източна Прусия и така да торпилат плана „Шлифен“. Евантуална изгода за Австро-Унгария може да се очаква само при окончателна решителна победа на Централните сили. Но при неблагоприятно развитие на нещата Виена е лишена от възможности за маневриране и това проличава през съдбоносните 1917–1918 г. Австро-унгарското военно планиране също приема войната на два фронта, които след това стават четири. В генерален аспект австро-унгарската военна машина не може самостоятелно да удържа Русия на Източния фронт и дори не може да изпълни „военното решение“ срещу Сърбия. По такъв начин на нея трябва постоянно да ѝ се помага, защото почти няма австро-унгарска офанзива без германска военна подкрепа, или българска, както е срещу Сърбия и Румъния. Освен това Германия трябва да помага и на Отоманската империя. Приетата доктрина за бързата война също се оказва погрешна. По същество само на територията на Белгия германците губят 1 месец. Аналогична е ситуацията и на фронтовете на австро-унгарската армия. Фаталната слабост на плана „Шлифен“ се наслаждава и става такава и за двуединната монархия. Раздвоеността между различните фронтове не дава възможност на австро-унгарското военно командване да съсредоточава големи сили на конкретен военен участък и така да постигне успешен резултат. Конкретните военнооперативни планове за различните военни офанзиви са само подробности.

БЕЛЕЖКИ

¹ **Konrad von Hötzendorf**. Private Aufzeichnungen. Erste Veröffentlichungen aus den Papieren des k.u. k. Generalstabschefs. Bearbeitet und herausgegeben von Kurt Peball. Wien – München, 1977, S. 128–129.

² **Мишев, Р.** Военно-стратегически аспекти на австро-унгарската политика към България през Балканските войни 1912–1913 г. – В: **Мишев, Р.** Балканската политика на Австро-Унгария 1867–1914 г. Сборник статии. В. Търново: Унив. изд. „Св. св. Кирил и Методий“. 2007, с. 132–135. Историографска справка и допълнителна библиография по тази тематика вж. впосочената студия и в **Мишев, Р.** История на Австро-Унгария 1867–1918. В. Търново, 2005.

³ **Herre, Fr.** Kaiser Franz Joseph von Oesterreich. Sein Leben- seine Zeit. Köln – Wien, 1978, S. 444–445, 453.

⁴ **Минков, С.** Добруджанският въпрос през Първата световна война: геополитически, политически и военностратегически обзор. Шумен, 2013, с. 62–63.

⁵ **Зайончковский, А. М.** Первая мировая война. СПб, 2002. Дигитално копие в: [www.militera. Lib.ru/h/zayonchkovskiy/index.html](http://www.militera.Lib.ru/h/zayonchkovskiy/index.html)

⁶ **Rauchensteiner, M.** Der Toddes Doppeladlers. Oesterreich-Ungarn und der Erste Weltkrieg. Graz – Wien – Köln, 1993, S. 52 – 58; История войн XVII – первая четверть XX века. Том 2. Ростов на Дону – Москва, 1997, с. 616.

⁷ **Meier-Welker, H.** Strategische Planungen und Vereinbarungen der Mittelmächte für den Mehrfrontenkrieg. – In: Oesterreichische militärische Zeitschrift. Zur Vorgeschichte des Ersten Weltkrieges. Sonderheft II. Wien, 1964, S. 15–22.

⁸ **Rauchensteiner, M.** Op. cit., S. 42–45.

⁹ **Here, Fr.** Op. cit., S. 453.

¹⁰ **Белър, С.** Кратка история на Австрия. София, 2009, с. 170–171.

¹¹ **Воцелка, К.** История на Австрия. Култура. Общество. Политика. София, 2008, с. 272–273.

¹² **Фейтъ, Фр.** Реквием за една загинала империя. История на разрушаването на Австро-Унгария. София, 2003, с. 145.